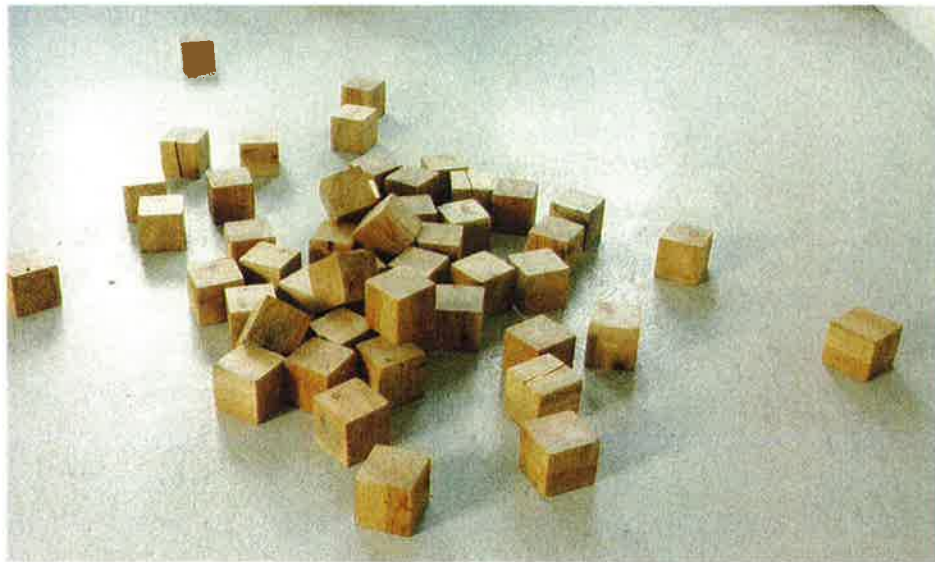

herman de vries in Schiedam

Beelden magazine 4-2014

Afgelopen zomer werd bekend dat Nederland op de Biënnale van Venetië in 2015 vertegenwoordigd zal worden door herman de vries. Al zo'n 60 jaar (!) is hij actief als kunstenaar. Nooit prominent op de voorgrond, maar geduldig werkend aan een consistent oeuvre waarin de relatie tussen de mens en de natuur centraal staat. Het Stedelijk Museum Schiedam en de Ketelfactory tonen in een tweeluik de verbindende kwaliteit van zijn werk.

Door Beatrijs Schweitzer

de vries, *Toevallige Stapeling* (reconstructie), foto Tom Haartsen

Blaadjes dwarrelen over straat als ik vanaf het Stedelijk Museum naar de Ketelfactory wandel. Waarschijnlijk deden ze dat eerder ook al, maar nu zie ik het pas: de toevallige patronen op de stoep, de verscheidenheid in vorm en kleur, terwijl ze toch van dezelfde boom komen. Geen wonder, ik heb zojuist een klein beetje leren kijken met de ogen van herman de vries.

Blaadjes

De overzichtstentoonstelling in het Stedelijk Museum Schiedam is geordend op thema's die een rode draad in de lange carrière van de vries vormen. Een weefwerk van parallele ontwikkelingen die zich niet door de tijd laten bedwingen, terwijl omgekeerd de tijd of liever de tijdgeest wel degelijk een rol speelt in zijn vroege werk. Zo begint de vries, plantkundig onderzoeker, als autodidact in de vroege jaren vijftig met informeel werk. Rond 1960 is zijn werk door een steeds verder gaande reductie van kleur en persoonlijke ingrepen goed te beschouwen in de context van Nul, Zero en Nouveau Réalisme. Ook het vermijden van hoofdletters in zijn naam en de titels van zijn werk om géén hiërarchie aan te willen brengen is begonnen in de jaren dat dit ook elders een gespreksonderwerp was. Alleen daar waar anderen op een gegeven moment een andere weg in sloegen ging de vries door. Op zijn 33ste nog steeds onvermoeibaar en consistent. In Schiedam merkte ik dat dat gegeven voor mij ook bijzonder licht werpt op zijn oudere werk. De kunstenaar draagt daar zelf ruimhartig aan bij. Er is niet gekozen voor zaaltaksten, maar op een aantal monitoren geeft de vries, staand in de betreffende museumzalen zelf, toelichting op de werken die er te zien zijn. Al bestaat het gevaar dat de werken oms worden gereduceerd tot illustraties bij zijn allesomvattende filosofische beschouwingen, het slaast er ook extra leven in.

De vries markeert het witte schilderij (1961) in de eerste zaal als de basis van zijn kunstenaarschap. Hij noemt het open, vrij van mededelingen. Het jaar daarvoor bracht hij zijn eerste witte boekje uit: *vit is overdaad*. Het is een van de eerste kunstenaarsboekjes in Nederland en past goed in de tijd van Nul en Zero het publiek een geheel nieuwe kijk op de werkelijkheid presenteren: zo neutraal nogelijk, de subjectiviteit vermijdend. Formeel behoorde de vries niet tot de Nul-groep, hij ging erinvenmin gekleed in pak. (Zij zouden hem er om die reden ook niet bij willen hebben) maar hij werkte veel intensief aan het tijdschrift *Nul=0*. In wezen was zijn aandacht voor de pure realiteit van dingen aan meet af aan meer filosofisch van aard en met name geïnspireerd op Zen. Onder de titel *Random Objectivation* zijn een aantal werken geschaard waarvan de composities met geometrische elementen niet door persoonlijke keuzen is bepaald, maar door het nauwkeurig volgen van willekeurige gegevens. Hij gebruikt aanvankelijk zelfs toevalstabellen, maar blijkt die helemaal niet nodig te hebben; de werkelijkheid zelf biedt toevalligheden genoeg. Een 6 meter lang reliëf uit 1967 is gebaseerd op de verspreiding van vliegdennen op de Hoge Veluwe. Op het filmpje is het ontstaan van *Toevallige*

Stapeling (1973) te zien. de vries stort samen met twee assistenten een enorme zak vol blank houten kubussen leeg op de museumvloer. Dat is het, niets meer aan veranderen. Enkele jaren later zal de appelboom uit zijn tuin in Eschenau (D) drie verrassende composities van gevallen blaadjes op het daaronder neergelegde papier verzorgen. *Chance and Change*, kans en verandering, za vanaf dan een blijvend begrippenpaar voor hem blijven.

All

"All, all, all, all, all, all, all, all..." De wat hese stem van de vries klinkt door de museumzaal en dempt langzaam tot onhoorbaar gefluister. 'All' is niet alleen de titel van de hele overzichtstentoonstelling, maar ook van een van de werken uit 1994. Je ziet hoe hij de woorden aanwijst op het grote vel papier aan de wand. Zes weken werkte hij er aan, ontelbare keren heeft hij het woor met de hand geschreven, in verschillende kleuren, bijna identiek op keurige regels. Teksten en tekstbeelden komen regelmatig terug in zijn werk. Maar persoonlijker vind ik de twee naast elk hangende bladen, de een gevuld met de woorden *different* en de ander met *identic* het meest intrigerend. De woorden lijken identiek, maar alleen al doordat ze met de hand geschreven zijn, zijn ze dat juist niet. Even verderop vind ik de kleurige losse zinsdelen ontleend aan de Japanse Zenmeester Suzuki, haast weer té expliciet. Bovendien zegt het betreffende zaaltje, waar twaalf heel verschillende stenen als sculpturen op hun slanke houten sokkels liggen, eigenlijk zelf al zó veel. Recht achter de stenen hangt een origineel boekje van Yves Klein, *Le dépassement de la problématique de l'art* (1959), ingelijst tezamen met de blaadjes die er toevoelig opgedwarreld waren in het atelier van de vries. De titel heeft hij bij het signeren in 1990 zó overgenomen (zij het met een klein 'l'); Voor hem haalt de natuur onze 'problematiek van de kunst' wel in. Ondertussen lokt al die tijd een sterke rozengeur van de bovenverdieping je al de trap op. Het werk *Rosa Damascena*, een vloer vol ontelbare gedroogde rozenknopjes is me bekend van afbeeldingen, maar de intensiteit waarmee ook de lucht is gevuld doet je toch even de adem inhouden. Daarbij, wat zijn ze toch eigenlijk... 'in de knop gebroken', die roosjes.

De vries presenteert de werkelijkheid als kunst, zo direct mogelijk. Vanaf 1975 in feite de werkelijkheid van de natuur met haar cycli van groei en vergankelijkheid. Series gedroogde bladeren van één en dezelfde boom, bijna identiek maar vooral juist gevarieerd, zoals als de schelpjes van eenzelfde soort. Door middel van herhaling en eenvoud, precisie en terughoudendheid weet hij je aandacht te vragen voor verschijnselen waar we maar al te vaak aan voorbiplopen... of overheen. Het werk *16dm²* (1975) treft me bijzonder, een stukje weiland van 40 bij 40 cm is door de vries minutieus ontleend en blijkt maar liefst 473 plantjes te bevatten. Elk plantje is gedroogd en apart in een pretentieloos plastic ringbandmapje gedaan; een lange wand vol! In dezelfde zaal ligt een half vergaard stronk in een vitrine. De vries licht toe hoe hij er al een paar jaar

herman de vries, *Different* en *Identic*, foto Tom Haartsen

langs gewandeld was tot hij besloot hem zo te willen bewaren; "hij is de getuige van zijn eigen proces, van wat ie doorgemaakt heeft". Vrijwel dagelijks wandelt hij in het Steigerwald, 'zijn 200 km² grote atelier', waar hij eindeloze hoeveelheden takjes, blaadjes, schedeltjes etc. verzamelt. Net als op zijn vele verre reizen. Zo heeft hij een collectie van een paar duizend monsters van aarde van over de hele wereld. Na zijn aanvankelijke idee voor een aardmuseum heeft hij lang gearzeld voor hij met zijn zogenaamde 'aarduitwrijvingen' op papier begon. Per slot zag hij er een nadeel in dat die handeling weer een stap verder verwijderd was van de natuurlijke verschijning. Dat mag zo zijn, maar de ingetogen series met hun gevarieerde aardtinten en sporen van het wrijven zijn wel prachtig. En wat mij betreft juist interessanter dan de uitgebreide serie geneeskrachtige kruiden uit Nepal die in meer dan 130 losse bergjes op de zolderverdieping wordt getoond.

No Thing

Op het routekaartje naar de Ketelfactory staat het mooi verwoord; "vrijheid en precisie gaan samen met een verlangen naar alles en een fascinatie voor het niets". Onderweg zijn drie zwerfkeien met teksten van de vries geplaatst. 'no thing' staat er op de laatste. Dat is ook de titel van de tentoonstelling met zijn recente werk in de Ketelfactory. Een veld van jeneverbessen heet de bezoeker welkom in deze voormalige jeneverfabriek welkom.

Bwam! Met een ferme klap zet de vries zijn handafdruk van houtskool op de wand van de Ketelfactory om het werk te signeren, zojuist heeft hij met een flink stuk verkoold hout twee 'tekens' op muur gezet. Na een moment van concentratie stonden ze er in luttele seconden op. Hij gaat weer ten en toont zijn zwarte hand; Aldus een filmpje bij deze tentoonstelling. Er hangen tekeningen die me verrassen doordat ze iets meditatiefs combineren met een bijzondere vitaliteit. Op enkele van 'houtskooltekeningen' is een doorlopend patroon gestempeld met het uiteinde van een verbranc tak. Elke volgende afdruk is een 'logische' variatie op de vorige. Maar vooral ben ik onder de indruk van het schitterende videoportret dat Kim Zeegers voor de Ketelfactory van de vries maakte. In zijn eigen 'biotoop' in Eschenau vertelt de kunstenaar zelf, gekleed in zijn geliefde adamskostuum, op overtuigende wijze wat hem 'bezielt' en hoe hij het als zijn functie ziet mensen bewust te maken hun relatie met de natuur.

In het juryrapport van het Mondriaanfonds dat hem selecteerde voor Venetië staat onder meer: "jury is gefascineerd door het engagement van de vries en meent dat het binnen het spektakel van biënnale een krachtige, geloofwaardige, intieme en actuele presentatie wordt in al zijn soberheid kernachtigheid." Ik deel dat vertrouwen. Ik realiseer mij echter ook hoe ik in Schiedam de aanwezige filmfragmenten van grote meerwaarde vond. Zoals ik ook blij ben met het boek dat Cees de Boer voor deze gelegenheid schreef. In mijn beleving is zijn werk aards en conceptueel tegelijkertijd. [langdurige, doordachte en oprechte aandacht die de vries voor zijn onderwerpen heeft geeft er een betekenis aan die niet altijd van een geïsoleerd beeld alleen is af te lezen. Maar ook wat dit betreft biedt de vries toevallig prachtige kansen.

herman de vries, *All*, Ketelfactory en Stedelijk Museum Schiedam, 20 september 2014 t/m 18 januari 2015, www.deketelfactory.nl, www.stedelijkmuseumschiedam.nl

herman de vries, *Rosa Damascena*,
foto Tom Haartsen